

„Virágozzék
emlékezete...”

II. Rákóczi Ferenc,
1711–2011,
R. Várkonyi Ágnes
(bev. tanulmányt írta)
– Basics Beatrix
(képeket válogatta),
Éghajlat Könyvkiadó,
2011.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem és az általa vezetett szabadságharc emlékére – történelmi jelentőségéhez méltón – már számos ünnepi kiadvány készült (jelen kötet hasonló például a Lukinich Imre szerkesztésében megjelent Rákóczi-emlékkönyvhöz, amelyet halálának kétszázadik évfordulójára adtak ki). A Rákóczi-szabadságharc emlékezetének legújabb emlékalbuma az Éghajlat Kiadó gondozásában látott napvilágot, a szatmári békekötés 300. évfordulója alkalmából.

A remek kiállítású könyv párnázott selyemkötése különösen egyedivé teszi a végig kétnyelvű (magyar–angol) kiadványt, amely nem elsősorban a magyar olvasók számára készült. Talán az is jelzésértékű, hogy a bevezető, ajánló sorok szerzője Martonyi

János külügyminiszter, aki előszavában Rákóczi kiválóságának s történelmi szerepének hangsúlyozása mellett a fejedelem külpolitikai törekvéseire is rámutat, megemlíti azokat az országokat, amelyekről Rákóczi szövetséget és támogatást remélt: mindenekelőtt a francia–bajor szövetségtől várt eredményeket, később pedig a francia és orosz udvar közötti katonai szövetség létrehozásában bízott, végül pedig az Oszmán Birodalom segítségét kérte tervei megvalósításához.

A kötet tanulmányát, a szabadságharc rövid történelmi áttekintését R. Várkonyi Ágnes történész, a Rákóczi-monográfia társszerzője írta; ezt követően a könyv végéig a szabadságküzdelemhez köthető rajzok, grafikák, metszetek és festmények szerepelnek, mintegy 200 oldal terjedelemben. A bevezető tanulmány és a képek gyűjteménye a szétválasztás ellenére szerves egységet képez, hiszen az egyes alkotásokat a tanulmány szövege alapján válogatta Basics Beatrix művészettörténész, néhány bekezdésben minden mondathoz egy-egy műalkotást választva. A tanulmány olvasása nélkül a képek elrendezése átgondolatlanak tűnne, így min-

denképpen érdemes a szöveggel együtt szemlélni az arra felfűzött képcsoportot.

R. Várkonyi Ágnes történelmi összefoglalása tartalmazza a Rákóczi-szabadságharc előzményeit (a családi hagyományokból fakadó szerepvállalástól kezdve az ország korabeli viszonyainak áttekintésén át a XVII. század törökellenes harcainak bemutatásáig), valamint azokat a kulcsmozzanatokat, amelyek a szabadságharc viszonylagos, gyors sikereihez, a katonai egyensúly tartós fenntartásához és végül a küzdelem lezárásához vezettek. A tanulmányban a szerző többször utal arra, hogy Rákóczi „több keresztény királyok, fejedelmek directiója alatt lévő országoknak példájára, ...más szomszéd keresztény, jól regulált országok” (27) mintájára próbálta megszervezni az országot, s szabadságharcát azért indította, mert az

Beszédes Kálmán: Rodosto, Rákóczi palotájától nézve

Ausztriai Ház fegyveresen meghódított területnek tekintette a Magyar Királyságot, és a Habsburgok militáris abszolutista érdekérvényesítése kiélezte a társadalmi ellentéteket. Rákóczi elképzelésének a spanyol örökösödési háború lezárásáig, azaz a szatmári béke utáni néhány évben is egyik alapvetése volt, hogy univerzális békében szentesítsék az ország függetlenségét, amely Európán belül európai értékrendet képvisel: „A zász-

lók felirata *Cum Deo pro Patria et Libertate!* Európában közérthető jelszó. Összekapcsolta a kereszténység, az antikvitás és az új európai kultúra három értékét, azt fejezte ki, hogy a Királyi Magyarország [...] lakói a keresztény Európában országuk önrendelkezésében kifejeződő szabadságot kívánnak.” (25)

Egy hosszabb fejezet szól a hatalmi egyensúly irányelvéből kiinduló politikai törekvések bemutatásáról. Az egykori magyar elit meglátta a lehetőséget a török kiűzése után kialakult s jelentősen módosult erőviszonyok befolyásolására, ugyanis az angol politika alapelvét, a hatalmi egyensúly megtartását nem látták biztosíthatónak: „Még ki sem tört a spanyol örökösödési háború, és Rákóczi már úgy gondolkozott, hogy a háború kimenetele felborítja a hatalmi egyensúlyt” (37), amelyet Rákóczi a szomszédos országokkal kötendő szövetséggel, egy közép-európai konföderációval vélt volna tarthatónak. „A [...] szövetség terve az európai hatalmi egyensúly gondolatrendszerében annyit jelentett, hogy ez a szövetség megteremti a térség békéjét”. (39) A tanulmány idézi Rákóczit: „azon fáradozunk, hogy hazánk szabadságának

visszaszerzésével nemcsak a nemzetnek, de az egyetemes Európának és az egész kereszténységnek szolgálhassunk”. (39) A tervek sajnos nem valósulhattak meg, pedig a fejedelem elképzelései nem voltak egészen elszigeteltek.

R. Várkonyi Ágnes tanulmányának végén kitér a bujdosásban töltött időszak ismertetésére, továbbá vázlatosan bemutatja, hogy Rákóczi emlékezete miként él tovább az irodalomban, a történetírásban és a zenében.

A tanulmányt követő képgyűjtemény összeállítója korábban jelentetett már meg összefoglalást a Rákóczi-ikonográfiáról és a szabadságharc eseményeinek ábrázolásáról; igazán sajnálatos, hogy ebben a kötetben nem térhetett ki az alkotások átfogó, de legalább vázlatos művészettörténeti elemzésére. A képaláírások a bevezető tanulmány szavait veszik át – olykor sajtóhibával terhelten is –, s ezek pusztán a leglényegesebb adatokkal – a mű hordozóján kívül a szerzőre és címre korlátozott tudnivalókkal – egészültek ki.

A képek között túlsúlyban vannak – a portrékhoz és az események ábrázolásaihoz képest – a szabadságharc helyszíneit megjelenítő rajzok és metszetek (több kitűnő alkotás szerepel például Justus van den Nypoort XVII. századi városrajzaiból, de megkapóan szép Kimmach László Szécsény látképét megjelenítő tusrajza, valamint Cserna Károly munkái Zsibórol és Nagybányáról is). Az illusztrációk másik nagyobb csoportját portrék alkotják, amelyek között a legfontosabb Rákóczi-ábrázolások mellett a családtagokról, az egykori uralkodókról és a szabadságharc egyes résztvevőiről készült alkotások is megtalálhatóak. Szerényebb mennyiségben jelennek meg a korabeli nyomtatványok és kéziratok, összességében azonban egészen lenyűgöző a tárlat, amelyet a könyv lapjain megtekinthetünk.

A gyűjtemény legérdekesebb pontjai azok, amelyeknél a szerkesztő Basics Beatrix a képek választásakor kissé függetleníti magát a tanulmány szövegétől; ezzel ugyanis hozzásegít bizonyos művészettörténeti összefüggések megértéséhez. Kitűnő példát nyújtanak erre Jean Mariette, Antoine Trouvain és Joseph Friedrich Leopold II. Rákóczi Ferencről készült alkotásai (140–142), amelyek segítségével jól láthatóvá válnak egyes megformáltságbeli azonosságok; Rákóczi ábrázolásait ugyanis – a kor szokásainak megfelelően – bizonyos esetekben átvették egymástól a művészek, többször előfordul, hogy azonos mintára vezethetőek vissza a művek.

Bízást remélhetjük, hogy az igazán szép megjelenésű kötet – méltó emléket állítva a vezérlő fejedelemnek – segít a tanulmányban is idézett Teleki Mihály óhaját beteljesíteni: „Virágozzék... emlékezete... még az idegen nemzetek előtt is”.

Réger Ádám

Kétarcú magyar–török történelem

Hermann Róbert –Joó András –Mészáros Kálmán –Seres István:
Török menedékjogot kapott magyar emigránsok rövid életrajzi összefoglalója, Magyar–Török Baráti Társaság, 2010.

A Magyar–Török Baráti Társaság és a Rodostói Magyar Baráti Társaság kiadványaként 2010-ben igen érdekes kötet jelent meg magyar és török nyelven, amelynek szerzői Hermann Róbert, Joó András, Mészáros Kálmán és Seres István. A könyv azt kívánja szolgálni, hogy ne csak a magyar érdeklődők, hanem török barátaink is megismerhessék mindazon magyaroknak az életét, akiket sorsuk Törökországba vetett.

A magyar–török kapcsolatok kétarcúak: őseink több mint három évszázadon át véres háborúkat vívtak egymással. Mindez azonban a XVIII. században megváltozott, s a törökök az elmúlt háromszáz évben számos alkalommal nyújtottak segítséget népünk szabadságküzdemeihez, sőt sokaknak nyújtottak menedéket azok közül, akiknek Magyarországról menekülniük kellett.

Rodostó, amely ma dinamikus fejlődő város a trákiai partvidéken, szinte magyar helynévvé vált. Hazánkban sokan meglepődnek, ha meghallják, hogy ezt a szép kikötővárost törökül Tekirdağnak hívják s nem Rodostónak, hosszú ó-val. II. Rákóczi Ferencnek és Mikes Kelemennek köszönhetően alig akad olyan érettségizett magyar, aki ne lenne tisztába azzal, hogy a magyarság e két kiemelkedő történelmi alakja Rodostóban lelt menedéket, így a törökök a magyarság számára nem csupán sebeket okoztak, hanem többször segítői is voltak. Két nép kapcsolata a történelem során többször is megváltozhat: az ellenfelek nem örökre ellenfelek, és a barátok is csupán ritkán barátok örökké.

Nagyon nehéz abban állást foglalni, hogy kik voltak az első olyan magyarok, akik török földre menekültek. A magyar történelem ugyanis a XVI. század első harmadától szorosan összefonódik az oszmánokéval, s azt követően, hogy hatalma és országrésze megvédése érdekében Szapolyai István 1528-ban segítségért fordult a török szultánhoz, a magyar politikai életben a XVII. század végéig fennmaradt a török orientáció. Azok, akik Kelet-Magyarországon vagy Erdélyben kényszerűen vagy maguk választotta módon ezt az utat követték, gyakran kerültek olyan helyzetbe, hogy a törökök által ellenőrzött országrészbe vagy akár Isztambulba kellett menekülniük. Thököly Imre és követői a legismertebbek, akik, miután